

Ser du fotografen som speiler seg i vinduet?

En fotosamling med glassplater gir et unikt blikk på fortiden til en by som i år skal feire stort jubileum.

AV FREDRIK LARSEN

Redaktør
i Aftenposten Historie

Moss. Lukten, kråkene, fergen over fjorden, et gulsvart fotballag, Ari Behn og matretten pølse i vaffel.

I 2020 fyller Østfold-byen 300 år.

På historiefrenten startet jubileumsåret med at Moss by- og industrimuseum gjenåpnet 3. januar. Museet hadde vært stengt for oppussing i nesten ett år.

Med elven buldrende i bakkant ligger museet i en nedlagt mølle. Der inne kan du fra 15. februar bli med på en fotohistorisk rusletur tilbake til gamle dager i Moss.

Svensk fotograf

For snart 20 år siden mottok museet en samling på 219 glassplater med negativer av fotografiene. Det var få opplysninger om bildene, men på ett av dem kunne speilbildet av fotografen ses i et butikkvindu. På bakgrunn av andre kilder var det mulig å identifisere ham: svensken Gustaf Lindman (1871-1950).

– Med 99 prosent sikkerhet, sier Kari Grindland, seniorrådgiver ved Østfold fylkes billedarkiv.

Lindman kom fra Södertälje og drev som profesjonell fotograf i Moss fra begynnelsen av 1900-tallet og noen tiår fremover.

Sammen med Trine Gjørund, konsulent ved Moss by- og industrimuseum, og

andre kolleger har Grindland brukt mye tid på detektivarbeid for å finne opplysninger om bildene. Ved hjelp av aviser, adressebøker og folketellinger har de kommet frem til at de fleste bildene trolig ble tatt i 1913.

Fabrikkbyen

– Formannskapet i Moss besluttet våren 1913 at de gamle bygningene i byen burde fotograferes for ettertiden. Det skjedde mange endringer i bybildet da; gater skulle skifte løp, bygninger skulle rives, og gatemiljøer forsvant, sier Gjørund. Oppdraget gikk til de to fotografene Gustaf Lindman og Theodor Bachmann.

Den gang hadde Moss 7000-8000 innbyggere. Rundt 400 mottok fattigstøtte. Det var en industriby, sterkt preget av fabrikken til M. Peterson & Søn, som produserte papir og cellulose.

– Lukten er borte nå, men det stinket nok fra cellulosefabrikken i 1913, sier Gjørund.

Mange av arbeiderne i byen var tilknyttet Peterson, glassfabrikken eller de mange møllene. I museets kjeller står det intakte turbinrommet og møllemaskinen fra den gamle Klostermøllen.

– Dette er virkelig formidling av kulturhistorie. Fotografen tok ikke bare bilder av bygninger, men har fått mennesker til å stille seg opp foran bygningene og på trappen. På mange av bildene er det folk som har stilt seg opp i vinduene, både i første og annen etasje, sier Gjørund.

Pølser og kål

Til utstillingen *Arven fra 1913* har museet valgt å forstørre 37 bilder som viser hvor-

Kari Grindland (til venstre) og Trine Gjørund viser frem et av bildene av Gustaf Lindman som fra 15. februar er utstilt i Moss by- og industrimuseum.

Foto: Fredrik Larsen

dan folk i Moss levde og arbeidet den gangen, i året før utbruddet av første verdenskrig.

Det er på bildet fra pølsemaker Johan Andresens forretning vi ser fotograf Lindmans speilbilde i vinduet. En kvinne iført et blodflekket forkle poserer i døråpningen.

– Vi har to bilder av slakterbutikker, der henger det store slakt av gris og fugler. Og så ser vi masse hodekål. Det har vært sikringskost for fattigfolk i uminnelige tider, sier Gjørund.

– Er det noe særegent fra Moss i disse bildene?

– Vi har med en enebolig i utstillingen som er bygget av Brynhildsen stein. Det var en sementvarefabrikk her i Moss, som nettopp var blitt etablert, sier Gjørund.

– Ingen som spiser pølse i vaffel?

– Nei ..., ler de to fra museet.

Ber om hjelp

Østfoldmuseene, som blant annet driver Moss by- og industrimuseum, ønsker fortsatt mer informasjon om bildene.

– Alle bildene vil bli presentert i permer slik at folk kan se på dem og komme med opplysninger. Det er 40 bilder vi ikke har identifisert, og der trenger vi hjelp fra publikum, sier Grindland.

Samtlige fotografier blir også lagt ut på nett på Digitalt Museum. På museet skal den fysiske utstillingen stå til februar 2021.

Moss

❑ Stedet vokste frem ved munningen av Mosseelva. Her var det kverner og saltkokerier i middelalderen.

❑ Sagbruksdrift og trelasthandel ble viktig fra 1500-tallet.

❑ Moss jernverk ble etablert i 1704 og var et viktig kanonstøperi i Danmark-Norge.

❑ Frederik 4. utstedte 10. august 1720 et brev som ga Moss status som kjøpstad.

❑ Den siste krigen mellom Norge og Sverige ble avsluttet ved inngåelsen av Mossekonvensjonen av 15. august 1814.

❑ Moss Fotballklubb ble seriemestere i 1987.

❑ Cellulosefabrikken til M. Peterson & Søn ble nedlagt i 2012, og mosse-lukten var historie.

❑ 1. januar 2020 gikk Moss og Rygge sammen til én kommune. Den gule kråken forsvant fra byvåpenet til fordel for en gullspore fra vikingtiden som hadde vært på Rygges kommunevåpen.

Kjøttforretningen til pølse-maker Johan Andresen i Gudegate 2 i Moss. I utstillingsvinduet ser vi fotografens speilbilde. Kanskje er det kona Klara Annette Andresen som står i døren. I dag holder forretningen Tea Time Tango A/S til i lokalene.

*Foto: Gustaf Lindman/
Østfoldmuseene*